uadunt: idem de foliis, fructibus, atq; radicibus existimare decet.

Aureus color quomodo absque auro fiat.

Licet etiam aureum colorem fingere absque auro: croco scilicet, auripigmento nitido ac speculari, & felle capræ, aut lucij piscis: quæ omnia in uitreo uase sub fimo equino conduntur. Aliter, ut refert Alesius Pedemontanus, luteum oui cum argento uiuo, & sale ammoniaco contrito, occluso ouo sub fimo sepeliuntur, duplicato cortice per quindecim dies. Dico uix hoc expertum credo, nam argentum uiuum grauitate ac tenuitate pertuso ouo emigrabit. Dubium tamen non est, ex similibus hæc & talia confici posse.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, DE RERVM VARIETATE. *Liber XIIII.*

De Diuinatione occultiore.

DIVINATIO AN SIT, ET AN IN OMNIBVS.

CAP. LXVIII.

VTRVM quidem diuinatio sit, & quid sit, & in quibus, diu quæsitum est. Esse autem in quibusdam diuinationem, nemini dubium est: ueluti in his, in quibus futura tam certa sunt, quàm præsentia, ut quod morieris, quodq; crastina die Sol orietur. Neque enim

in solis immortalibus necessitas est, sed etiam mortalibus. Solem enim oriturum crastino tam certum est, quàm cùm illum oriri uidemus. Nec minùs certum est, moriturum eum qui nascitur? Sed differunt tamen hæc, quoniam quòd morieris, licet certũ sit, quando tamen morieris certum omninò esse non potest. At Solem oriturum, & quando orietur, ad amussim certissimum esse potest, ei qui hanc scientiam habuerit. Verùm forsan horum quispiam negabit esse diuinationem, sed potiùs eam scientiæ appellatione dignabitur. Ergo ea relicta, dicemus rursus diuinationem esse scilicet in quibusdam artibus, Medicina, Agricultura, Nautica, Physionomia, & Astrologia. Quinimò unaquaq; ars suam habet diuinandi rationem, ut architectura. Eadem enim est ratio eligendi, quæ & prædicendi. Vt si murus certa ratione construendus sit ad firmitatem, puta ut rectus sit, ubi defuerit rectitudo, poterit Architectus prædicere de ruina. Atque ita de ratione ponderis & magnitudinis columnarum, materia & crassitie fornicum. Sed tamen in illis quinque adeò manifesta est diuinandi ratio, ut hæ artes diuinæ quasi semper habitæ fuerint. Sed quanquam ita sit, cùm non uertatur hoc in dubium, de hoc genere diuinationis quæstio non est. Sit igitur quæstio de his, quæ extra causas sunt iam naturales, ueluti de duobus, qui inuicem sint pugnaturi, cumq; constet quosdam in iudicio sæpiùs errare, manifestum est, & alios si oppositum sentiant, diuinaturos. Natura uerò contrarijs semper utitur. Si igitur sunt qui sponte errant, erunt & qui diuinent. Hos igitur esse certum est, qui quodam naturali instinctu rectè de futuris sentiunt: non aliter, quàm & quidam qui semper sunt sani, alij qui parùm, aut nihil à uiperarum morsu lædunturat q; ita in alijs. Verũ hi nec semper tales sunt, nec in omnibus

Differentia necessarij in immortalibus, & in mortalib.

Ars quælibet suã habet diuinationem.

Quinq; artes maximè diuinæ.

nibus dubijs, sed in quibusdam, cùm omnia ad unguem præcidisse uidemur, in alijs nihil sani dicunt. Quoniam non arte id faciunt, sed natura quadam. Atq; de hoc etiam loco suo dicere oportunum erit. Nunc uerò cùm iam constet in tribus esse diuinationem, reliquum est, ut uideamus an aliqua sit occulta diuinandi ratio, quæ tamen artificiosæ sit similis? Nam oracula, & Sibyllæ aliquid plus profe-

Differentia oraculorũ ab his, qui fortuitò diuinant.

runt, quàm qui natura & fortuitò diuinant. Hi enim solùm quod futurum sit, aut non prædicunt: at Sybillæ aliquid addunt propter quod uel scire id, quale futurum sit, uidentur, uel ab aliqua illustriore uirtute didicisse. Argumenta est, quod Iustinus philosophus dicit in Admonitorio gentium. Rectè itaq; eos, quos fatidicos uocant, diuinos appellabimus. Neque enim hos frustrà tales esse dicemus, & diuinare afflatos, deoq; possessos, cùm multa, & magna uerè prænuncient, ignari eorum, quæ proferunt. Hæc Platonis uerba in Memnone sic interpretatur. Clarè, manifesteq; ad Sibyllæ respexit oracula. Neq; enim illa ueluti poëtæ faciunt, castigãdi, poliendiq;, quæ scripsisset, potestatem habuit metricæ diligentiæ debitam, sed afflatus tempore, quæ ad prædictionẽ spectabant, ædebat, quo cessante etiam memoria eorũ, quæ ædebantur simul cessabat. Et hoc fuit in causa, cur Sibyllinorum uersuum mensura custodita non fuerit. Ipsi enim dum Cumis essemus, id ipsum didicimus ab his, qui hæc enarrauerãt, qui & ostenderunt, ubi oracula cecinisset: & lenticulã pariter ex ære fabrefactam, ubi reliquiæ illius asseruarentur. Inter alia uerò plurima hoc retulerunt, quod à maioribus audiuerant, eos qui oracula excipiebant plurimùm ineruditos, à metri ratione multis in locis deuiasse: hancq; assignant causam, cur multi illius uersus mensura debita careant, tum uidelicet, quòd

ipso

ipso afflatu destituta, non recordaretur Sibylla eorum quæ prius effuderat, tum quòd notarij ob inscitiam & ruditatem à metri ratione exciderent. Ea propter Platonem Sibyllæ oracula contemplatum, de fatidicis illud protulisse constat, cùm & magna, & multa prænuntient eorum quæ loquuntur, nihil gnari eorum.

Simile huic esse uidetur quod & ibidẽ recitat de Ptolemæo rege qui Philadelphus nuncupabatur. Is enim cùm bibliothecam construere insignem cuperet, ubi maximam illorum copiam magnis pecunijs undequaq; inuestigatis exemplaribus congregasset, audiuit esse in Iudæorum archanis librum qui de principijs rerum ab omnibus alijs dissentiret. Cùm ergo exemplar accepisset, septuaginta uiros Hebræos legis, Græcíq; sermonis gnaros accersuit, illisq; dispositis in Pharo quæ turris est mari ex Aegypto inter angustias imminens: cùm existimaret aliqua latere, quæ Hebræi uel supplodderent, uel immutarent, utilia hæc esse, & admiratione digna persuasus: quæ opinio adhuc apud aliquos uiget, ut de nomine Dei magno, paruoq;, mẽsurisq; ac numeris, de quibus Thalmut quidam disseruit, singulos interpretes seorsum, ne simul colloqui possent, aut conuenire, in turri disposuit, cuius rei (ut dixi) adhuc Iustinus testis est, dicens: Vt autem ab omni perturbatione semoti citius interpretationis officio fungerentur, iussisse illis non in urbe, sed ab ea procul septem stadijs intra Pharum paruas exædificari domunculas interpretum numero pares: uniq; scilicet suam, ut eorum unusquisq; priuatim demandatum munus exequeretur. Astantibus uerò ministris præcepit, haberent quidem omnem in curandis illis diligentiã: prohiberent uerò ne inuicem conuenirent, ut & interpretatio exactior & consonantia simul comprehendi posse. Post-

Historia mira septuaginta interpretum.

quàm autem cognouit septuaginta uiros non solùm eadem sententia, sed etiam eisdem dictionibus usos: & nec uerbo quidem alternam consonantiam interrupisse, sed eadem omninò & de eisdem simul scripsisse: stupefactus ac constanter credens, interpretationem diuina uirtute confectam, omni quidem honore dignos interpretes tanquam Dei amicos intelligens, multis donis affectos in patriam redire iussit: libros autem illos diuinos, ut decebat, existimans illic reposuit. Hæc uobis gentiles uiri non fabulæ, non fictæ historiæ instar attulimus, sed quæ Phari accolæ nobis tanquam patria nuntiarunt, & quæ uidimus ipsi, illa protulimus. Etenim cùm in Alexandria essemus, casularum uestigia in Pharo, ueluti reliquias custodiri conspeximus. Verùm hæc mira, & falsa sunt: quandoquidem haud uerisimile sit, Regem si hoc experiri uoluisset, omnes unà collocasse, cùm multis modis custodes fallere in eodem loco positi potuissent. Sed ob id potius unà collocauit, ut communi consensu ardua quæq; melius uerterent. Beatus quoq; Hieronymus à Septuaginta interpretum sententia aliquibus in locis dissentire se fatetur, quæ si à diuino spiritu fuisset, non solùm ab ea dissentire stultum esset, sed etiam impium. Referunt etiam septuaginta duobus diebus negocium absolutum, statimq; cum donis remissos interpretes. Nec desunt qui ex unaquaq; tribu solùm petitos longè minore numero, quod uerò propius est, existimauerint. Extat & de Eleazari epistola. Sed à tanto miraculo iam abscedamus. Nam & si uerùm esset, alienum tamen esset à proposito, cùm nos quæramus an aliqua sit naturalis ratio diuinandi: nam de Dei potestate nemo dubitat. Expertus ego quandoq; sum, dum ab æmulis oppugnarer, multa uidisse per somnum quæ ab oraculis ueritate & claritate

parum

parum differrent. Alia instinctu quodam, ut ab imminentibus periculis liberarer.

Rursus alia sorte. Nuper cùm quidam ex his qui nomini meo parum amici sunt, polliceretur, si quid secreti haberem ad urinam retentam (habebam autem insigne) factum ut aduocarer, modò secretum uellem communicare: ut mos est hominum gloriæ & lucri cupiditate stimulante, hominis natura retrahente, anxius quid agerem Deo me commendaui. Et aperto sacro libro hæc uerborum series ex Ieremia, occurrit: Hæc dicit Dominus, Sic dies ad eum, Ecce quos ædificaui, ego destruo, & quos plantaui, ego euello, & uniuersam terrā hanc. Et tu quæris tibi grandia? noli quærere: Quia ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus: & dabo tibi animam tuam in salutem in omnibus locis ad quæcunque perrexeris. Multa talia ad amussim occurrerunt quærenti. Ob id igitur exterrefactus, cùm calamum sumpsissem ut ad illum scriberem, desij. Ac æger tertio die mortuus est. Ad quem si accessissem, maxima cum infamia secretum palàm æmulis meis, & in derisionem facturus eram. Sed tamen si à Deo, cur quandoque falsa? si ab alio, cur uera plerunque? Omne etiam opus nostrum contactu quodam fit, nisi à Deo sit: prudens enim ex hoc in illud fertur, & tandem usque in finem, atque ita futura præuidet, & de his deliberat. Quomodo igitur absque Deo diuinare contingit? Plutarchus enim in libro Cur oracula esse desierint, in uim terræ transfert diuinandi potestatem. Vt enim ex uino impetus intus, ita ex terra exhalatio animum circumfert: ut ex duobus motus ille fiat naturali & ipsius uaporis. Circumfertur igitur animus ex his duobus motibus, ut diuina prædicat. Impetus is uaporis si ualidior sit, & in carmina efferenda, & in

Experimentū authoris futura præsciendi.

ficura prædicenda animum impellit. Is tamen si à carminis scientia & eruditione remotus sit, uelut in Pythia & Sibylla, carmina absona & incondita, & pedibus non congruentibus profert. Si uerò impetus minor sit, solutam orationem solùm proferre cogit. Cùm uerò uis illa ab initio Apollinis, seu antri, maior esset ab initio, etiam oracula carminibus ædebantur. Itaq; non ea uis uaporis, aut Dei carmina condebat, sed cogebat lumine futurorum indito, proferre pro natura animæ puellæ uirginis, quæ Deo sacrata erat. Verùm quòd uapor prædicere cogat, carmina etiam condere, haud absonum est: nam & uinum idem facit ante perfectã ebrietatem: uerùm quòd uera, hoc adhuc dubitatione dignum, præsertim cùm non de seipsis, sed alijs Pythia oracula ædere soleret. Apollinem autem esse, cùm nondum andæmones sint, constitutum sit, causam dicere haud conuenit. In cœli uim igitur si referas, omnibus satisfacies. Nam & antro, & uirgini, quia uirgo futura erat Veneris cum Sole uis atq; Saturno dominabatur. Vnde & ueridicæ uates carmine oracula solebant ædere: & nomen uatis à diuinis ad poëtas translatum est: ita fit, ut cùm uis esset cœlestis, ut mutata uirgine ueritas maior, uel minor in oraculis reperiretur. Et mutatis etiam temporibus, ut tandem uis illa consenuerit. Eadem quoq; uirgo ex diuersa astrorum constitutione uariam in oraculis ædendis claritatem, ueritatem, & elegantiam carmnis ostenderet. Venerei igitur astri aptè collocati, uis hæc fuit. Et ut melius collocabatur in uirginis genesi & in antri initio, ita omnia rectius succedebant. Componebatur igitur oraculum ex tribus: ui terræ quæ agitabat mentem, & ui cœlesti in puella, & ui cœlesti in antro: Cùm enim in penitiora antri ingrediebatur, uapor ille in ectasim deducebat uigilantem. At ectasis uigilans, etiamsi

Oracula antiqua quomodo fierent.

casu

casu contingat, diuersa ostendit: quæ in Pythia ab astro in ueritatem, & ea quæ uentura erant, dirigebantur. Manifestum est igitur ex his, cur oracula plerunq; uera? & cur non semper? Et cur quandoq; clara, quandoq; obscura? Cur ab initio & multis post temporibus, carmine æderentur, tum ab eodem cœli ui scilicet Veneris astro, quod & poëtas, & diuinos facere soleat. Tum quia mos esset antiquis carmine, in cunctis uti: ueluti Orpheus, Hesiodus, Parmenides, qui philosophiam carminibus tradiderunt. Deniq; cur uis illa non repentè, sed sensim desierit, primò in solutam orationem, inde in absurda responsa degenerans. Quòd non solùm antri uis uetustate corrupta esset: sed mũdus qui tũc sub Anaëlis præfectura fuit, ad Sachielem transijt. Porrò ut Veneri Mars, ita Ioui Saturnus commiscebatur.

Lapides fu tura gestati præcognoscere faciũt

Ex his manifestum est lapides aliquos esse, qui sub lingua detenti, aut collo appensi, aut gestati in annulo, hominem ad diuinandum futura ac rectè præuidẽdum inducãt. Quinq; autem ad hoc sunt necessaria. Primùm ut homo is, natura talis sit. Sunt aũt tales ueridici, moderati, & sub astro Veneris nati. Secundùm, ut ea ætate & tempore astrũ illud dominetur. Cognoscitur autem id ex cogitationibus, si ueræ aut falsæ sint, tum etiam ex somnijs. Tertium, ut lapis is moueat enthusiasmum, id est, religionem in animo cientem. Quartum, ut genere congruat cum astro, ueritatem significante. Quintum, ut etiam ipse propriè in hoc sit efficax. Quòd & si eo astro dominante appendatur, forsan magis etiam proficiet. Ex hoc patet, quòd non semper uates uera dicit, nec ex æquo futura præuidet. Propterea dicunt dæmones esse fallaces, cùm ratio diuinandi quæ naturalis est, fallax sit. Illi uerò qui hæc obseruant, non ut coniecturas, sed ut certa decreta, in magna incidunt mala. Quod

Dæmones cur dicãtur fallaces.

cùm cuidam nobili qui operam talibus artibus dabat, dixissem, nec persuasissem, in discrimen uitæ, honoris, & fortunarum incidit, maleq; mulctatus est. Hinc soluitur ænigma, cur quidam quasi artibus futura prædicunt, cùm tamen per se non possint: nec tamen illæ sint artes, sed meræ nugæ & deliramenta quædam, ut in quarto de Sapientia ostensum est. Imò quanto exactior hæc inquisitio fuerit, tanto etiam prædictio certior, & clarior, uelut aliâs de Geomantia diximus. Causa est, quòd figuræ illæ & ratio mouent animam ad ueritatem dicendam, intentam atq; idoneam diligentius, uimq; illius ad amussim & exactè excutit, ut sit potius irritamentum, quàm ratio diuinandi. Indicio est quòd tunc ex diuersis figuris eadem ille fermè pronũtiabis, anima iam undequaq; sibi occasionem quærente, ad ueritatem prædicendam. Vt contrà alius quamuis eam rationem teneat, ex toto diuersa ab illis pronuntiabit, quoniam animam paratam non habet ad præuidendũ quæ futura sunt.

Iam igitur quod sit diuinatio de futuris, ostensum est. Et in quibus, scilicet ad ueritatem prædicendam paratis edocuimus. Quòd & Moses docuit, dicens: Verùm prophetam à falso, euentu dignosces. Quasi uellet ut uim in eo esse intelligemus, qui iam præstat quod pollicetur. Sed & id cognitum scilicet, quid sit: est enim coniectura uera de futuris, non certa ratione habita. Quæ enim certa ratione habetur, ars est aut prudentia. Sed & quomodo possit haberi, iam declaratum est. Quoniam per lapides aut supplicationes. In his enim uis diuina, in illis naturalis. Causam quoq; eius in astra retulimus, scilicet benignum Veneris sydus, quòd more facilium hominum arcana reuelat. Quomodo etiam fiat, disputatum est. Namque ex duplici motu syderis & naturali. Et ob id etiam cur in antris hæc uirtus uigeat,

geat, cur'q; labefactata sit, cur'q; ijdem homines & uates, & poëtæ fuerint, cur etiam multi auxilium à diuinatione, plerique malè abutentes in maxima detrimenta inciderint. Quamobrem etiam fallaces dæmones dici soleant, explicatum est. Quod'q; multi ex fallacibus artibus, & cur ueritatem præuideant. Reliquum est ut doceamus, cur qui diuinant, enthusiasmum patiuntur. Etenim si anima præuidere debet, cùm sensibus magis moueatur, oportet uim sensibilem obrui. Velut in nocte exiguos sonos exaudire magis licet, quàm in die, quòd die soni exigui à strepitu maiore obruantur. At quomodo sensus obrui poterunt manente ui animæ imbecilliore, cùm maiore obruta minorem obrui necesse sit? Nisi uelut in somno spiritus sensibiles quiescant, interiores moueantur. Ostensum enim est in his quæ de anima scripsimus, omnem nostram cognitionem cum motu spirituum fieri. Et ob id in profundissimo somno nihil penitus cognosci, sentiriue. At in enthusiasmo non dormit homo, sed uis exterior concutitur, manet motus ille astri qui uim animæ exuperat, cùm in alijs actionibus anima moueat & imperet, hic moueatur & uincatur, pareat'q; potentiori. Quo fit ut omnis diuinatio, sine propria cognitione necessariò fiat. Diuinamus per somnum, sed non id uidemus quod futurum est, uerùm id per quod futurum præsagimus. Quidam tamen uident & illud idem, sed iam homo alius factus est. In uniuersum homo uigilans & cognoscens non potest diuinare. Nã si diuinatio est præsensio rei incognitæ, secundum rationem & sensum: sensus autem obiecta solùm agnoscit, mẽs ratione percepta: si mens constans diuinaret, eadem cognosceret, atque non cognosceret. Quòd cùm esse non possit, sequitur ut qui præter artem uaticinatur, quòd

prædicit non cognoscat. Si igitur non cognoscit, aut dormit, aut enthusiasmum patitur. At dices, qui ratione quadã ut ex Geomantia prædicit, quòd prædicit intelligit, nec dormiens, nec enthusiasmum patiens. Respondeo, eos qui talia prædicunt, uti innituntur interpretationi, interpretationem quidem percipere, rem autem non percipere. Sed anima quasi figuræ illi aptatur & coæquatur, figuram sibi assimilans, non autem ipsa figuræ assimilatur. Ob id cum reciproca actione fungatur, decipitur, existimans se scire quod nescit. Prima enim actio quæ fit à uate, semper illi ignota est. Secundam ita esse, non est necesse. At prima actio est assimilatio animæ ad figuram. Hæc igitur ignota est. Nam & Sibyllæ carmina si quis post enthusiasmum ostendisset, nihil prohibebat, maximè si fuisset ingeniosa & erudita, scripta sua intelligere. Vt & somnia interpretem, somniorum postquàm experrectus fuerit. Quòd enim Sibylla patiebatur dum carmina proferret, quod somniorum interpres dum somniat, idem interpres figurarum dum illas describit, & dum animæ imagines figuris descriptis aptat. Duo enim sunt officia animæ in uate, quæ nisi quis rectè distinguat, in maximam deueniet confusionem. Prædictio futuri, quæ semper sine cognitione fit: & interpretatio prædictionis, quæ necessariò cum cognitione est. Non enim si non cognosceret, interpres esset. Ob id si quis figuram Geomantiæ describat absq; enthusiasmo, sed ratione utatur, aut puncta numerans, aut conatus eam felicem reddere, nihil boni prædicere seu ueri poterit. Ergo qualem uim habent Sibyllina carmina, talem & figuræ hæ sorte factæ, nisi quòd sunt obscuriores. Idem dico, cùm quis sortem à dum petit, Deo petit, ectasim & enthusiasmum, si rectè petere debet, pati necesse est.

Ex hac

Ex hoc liquet, omnes uates amentes esse: quoniam non fit diuinatio absq; enthusiasmo: in eo autem sensus & ratio ablegantur. Quamobrem tum ex frequenti usu, tum ex natura ad hoc parata, necesse est illos esse insanos: non ita interpretes & qui aliorum prædictiones scrutantur. Hi enim plerunque non solùm prudentes, sed plusquàm prudentes, scilicet dolosi.

Omnibus igitur explicatis, tum unà consentientibus, ut in his quæ rectè explicata sunt accidere solet, una sola relinquitur dubitatio: scilicet, quomodo astra in animam quod futurum est, maximè illi cui imprimitur alienum, imprimere possint? Quid enim habet astrum Veneris: ut mihi capituitatem urbis in Gallia ostendere debeat? deinde quomodo? cùm omnis nostra cognitio ex connexis fiat & præcedentibus cognitis, ut etiam Aristoteles in Analyticis scripsit. Præterea quomodo astra cùm nesciant ipsa, nos quæ nesciunt docere possunt? Neq; illud significare possunt per causas, cùm nondum causæ paratæ sint, sed ex ordine illorum hoc pendet. Ordo autem ad fatum, non ad astra pertinent. Nam astra ordine tenentur, nec illum ostendere possunt. Itaq; hoc antiquis difficilimum uisum est. Sed intellectus qui in astris est quod potestate est sempiterna, per illa in animam infundit: uelut in mortalibus animalia præsentiunt aëris mutationes antequàm fiant, & antequàm causæ illarum sint. Sunt enim causæ cum effectu semper, ut in Astronomicis demonstratum est. At dices meritò causarum præcedentium hoc fit. Verùm & illud contingit multo antequàm fiant. Gratia exempli cùm octaui orbis Aries Arieti noni cœpit appropinquari, id autem fuit per annos mille ante Christi natiuitatem, Sibylla potuit illud præuidere ex influxu astri Veneris, quod Virgilius cecinit,

Iam noua progenies cœlo demittitur alto,
Tu modò nascenti puero quo ferrea primûm
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo.

Siue illud Apollinis ut ferunt.

Θνητὸς ἔην κατὰ σαρκὰ. σοφὸς τερατώδεσιν ἔργοις,
Ἀλλ' ὑπὸ χαλδαίων κειτῶν ὅπλοις συναλωθεὶς,
Γόμφοις καὶ σκολόπεσσι πικρὴν ἀνέτλησε τελευτήν.

Et illud Sibyllæ,

—Νεκρῶν δὲ ἀναστασις ἔσται
Καὶ χωλῶν δρόμος ἔσ' ὠκὺς, καὶ κωφὸς ἀκούσει,
Καὶ τυφλοὶ βλέψουσι, λαλήσουσ' οὐ λαλέοντες.

Et rursus,

Εἰς ἀνόμους χεῖρας καὶ ἀπίστων ὕστερον ἥξει,
Δώσουσι δὲ θεῷ ῥαπίσματα χερσὶν ἀναγνοις,
Καὶ στόμασιν μιαροῖσι τὰ πτύσματα φαρμακόεντα,
Δώσει δὲ εἰς μαστιγας ἁπλῶς ἀγνὸν τό τε νῶτον.

Et alibi,

Καὶ κολαφιζόμενος σιγήσει, μήτις ἐπιγνῶ
Τὶς λόγος, ἢ πόθεν ἦλθεν, ἵνα φθιμένοισι λαλήσῃ,
Καὶ στέφανον φορέσει τὸν ἀκανθινον.

Et id quoq;

Εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν, κ' εἰς δίψαν ὄξος ἔδωκεν
Τῆς ἀφιλοξενίης ταύτην δείξουσι τραπεζαν.

Modus quo diuinatio fit.

Et ut generaliter dicam futura diuinare licet, estq; de illis coniectura, imò quasi scientia. Sed si ad modum cognoscendi conferatur, certissima scientia est. Si ad nos & euentus, fallax coniectura. Habet enim res hæc sic. Intellectus supremus, aut astri rector quale lumen, anima uatis quale speculum: si pura à motionibus fuerit in ea igitur relucebunt imagines futurorum, quæ ab inspicientibus comprehenduntur, non ab ipsa anima: ut neque speculum imagines concipit,

cipit, sed ab illo resiliunt. Tot autem modis uariantur imagines, quot modis & specula. Nam disfracta, inæqualia, aspera, fœda, imagines imperfectas, disfractas, obliquas, & impuras reddunt. Ita fit, ut non omnes, neque semper reddere responsa ualeant. Redduntur autem persæpe consentanea petitioni, quandoq; uerò etiam quæsitis absona, & incongrua.

Sed quia nobis quispiam obijciet hæc legi nostræ aduersari, quæ talia responsa in dæmonas refert: nec putat licere consulere sortes, quod uaticinium dæmonis sit. Respondemus, nos naturalia sectari & principia rebus correspondentia. Lex enim Christi uerax est: qui in illa scripserunt, dum philosophi uideri uolunt, ridiculi fiunt. Quis enim ferat Lactantium Firmianum antipodas & terræ rotunditatem negãtem? Et tam frigidè quod summum est Dei opificium tractantem? Itaque & nostri sancti patres, dum uerba ad plebem se facere putant, longè plus legis nostræ authoritati detraxerunt, quàm addiderint. Vt etiam Augustinus in libris de ciuitate Dei, Tertulianus, Iustinus, Lactãtius. Quos omnes fermè Ecclesia suspectos habet. Nihil illorum scriptis magis fauit quàm Gentilium deorum absurditas: ubi ab his recessum est, nihil sani extra sacram scripturam dicunt, aut mores componendos. Nam philosophia non conuenit illorum figmentis. Præstat scire, unum Deum esse, authorem q; bonorum omnium, in cuius uirtute omnia fiunt, & in eius nomine quæcunque bona patrantur: etiam si quis erret, non peccat: neminem esse alium, cui quicquam debeamus, quem colamus, cui seruiamus. Hæc si pura mente seruentur, puros nos reddunt, & à peccato securos. Dæmonem non scio qui sit, non cognosco, non diligo, unum Deum adoro & illi soli seruio. Verùm non sunt hæc propa-

Modus quo diuinatio fit.

propalanda plebi aut rudibus: facilè enim concepta de dæmonibus opinione, & his artibus seruientes, quod Dei munus est, ad diabolum transferrent. Plus etiam quàm oporteret fidei uatibus adhibentes, innumera flagitia committerent. Ob hæc Dei scientia solùm apud illos sit, qui Deum uerè diligunt. Hi sunt qui contemptis diuitijs & honoribus, ueritatem etiam uitæ anteponendam existimant. Hæc sacræ scripturæ testimonijs innumeris comprobare possem, ni clariora doctis luce ipsa esse existimarem. Quamobrem ad utiliorem tractationem transire, oportunum existimo. Illud solùm animaduertens, uates in hoc decipi solùm posse, quòd mundam animam habere existiment & lumen diuinius, cùm non habeant. Ob id de seipsis multum pollicentes, solēt in maximos errores semetipsos, et alios qui eis credunt, adducere. Cæterùm si lumen habeant, errare illos omninò possibile non est. Ob hoc tamē periculum nunquam tentanda est diuinatio, cùm arte uel industria, uel prudentia certior de re ipsa fieri potes.

Cur uates falsa prædicant.

Genera igitur diuinandi nouem erunt. Mathematicum, quod ut in consuetis uile uidetur, puta quòd Sol cras oriatur, ita in remotis dignū admiratione: uelut si quis eclipsim futuram mille annis antè prænunciet. Artificiosum, ut in medicina, astrologia, physionomia, nautica, agricultura. Prodigiosum, ut ex partubus, extis, fulguribus, auium cantu, ostētis cœli, ac terræmotu, mugitu, aquarum inundatione, ac huiuscemodi. Præstigiosum, cùm quis dolo ueritatē exquirit, de quo nos in libris de Sapientia egimus, dum de galli cantu loqueremur. Sic alij supponunt dormituris magnetem, quasi ob id secreta reuelaturo, unde dum ille lapidem amouet, criminis reum se fatetur. Sed de his hactenus: de quinq; proprijs dicēdum est. Primus est diuinus, à Deo ēq; poscitur.

Vt quis delictū fateatur.

poſcitur. In omnibus autem diuinandi generibus hoc obſer uandum eſt, ut de his quæras ſolùm quæ naturali ratione, aut prudentia ſciri non poſſunt. Deinde, ut puro corde puráq; mente id agas. Præterea, ne cibis & potibus ſis plenus. Et ne tentandi, ſed ueritatem ſciendi cauſa tantùm inquiras. In diuino autem modo tria alia ſunt neceſſaria: ut res ſit bona & magna, & tu odium remiſeris omne, niſi ſi cui ob iniuſtitiam meritò debeatur. Mentem igitur ad Deum dirigens & illi te commendans, ſacræ paginæ libros aperies, & quod fortuna occurrerit perlegas, & diligenter interpretaberis. Si tamen abſonum ſit omninò à quæſito, ſcias non expedire tibi talem diuinationem. Prohiberiq; meritò ne id ſcias. Secundus modus eſt cùm ſupplicatione id agis, ut per ſomnium id uideas quod quæris. Actum eſt de hoc diffusè in libris de Somnijs. Tertius eſt, ut animam pueri, uel prægnantis ad hoc impuleris. Nam (ut dixi) uicti ſenſus pueri, utpote imbecilles tum à precibus, tum animæ tuæ motu, relinquunt animam pueri puram, in qua relucent intellectus ſupremi decreta, uideteq; anima in urceo aquæ, uel futurũ, uel præſens, aut præteritum. Quartus eſt, cùm nos ipſi uidemus per lapides ſuſpenſos, quorum uis eſt ciere motũ in anima, ſenſus autem hebetare. Vbi enim pura fuerit anima, ſtatim recipit imagines futurorum à ſuprema mente quaſi ſpeculũ. Quintus eſt per ingreſſum antri, ut antea dictum eſt de Trophonio.

Quæ uati ſint obſeruanda.

Verùm dicet quiſpiam quid prodeſt hæc diuinatio? Si enim falſa fuerit, nihil abſurdius. Si uera & de futuro malo, nihil affert commodi, ſed ſolùm metum & triſtitiam, cùm non poſsit quod futurum eſt auerti. Si futuri boni, omninò etiam ſi neſciamus eueniet, ut nihil ob id commodi ſentiamus. Reſpondeo, non ut de Aſtrologica prædictione, quòd

Diuinatio in quibus utilis.

quòd coniecturalis sit, posit'q mutari, cùm naturalis existiat. Hæc enim non mutabilis est, sed aut ex toto uera, uel ex toto falsa, si lumen cœleste non affuerit. Nam cœlestis sapientia errare non potest, nec prouidentia falli. Sed utilis est hæc scientia pro his quæ succedunt. Velut si quis sciat se moriturum: poterit condere testamentum, credita sua recuperare: quæ persoluit fide publica, dum illi negare non audent, declarare soluta esse. Si dignitas habenda, lætius interim uiuet: aduersis minus discruciabitur: ad aliam maiorem dignitatem se præparabit. Malum seruum ablegabit, si sciuerit illi fecisse furtum. Nam tametsi diuinatio sit de futuris propriè, est tamen etiam de præsentibus atq; præteritis cùm occulta fuerint. Sic cùm ego monitus essem per somnum, ut hos libros de Rerum uarietate conscriberem, sciēs futurum esse ut perficerem, audaēter rem sum aggressus: nec timui pericula intermedia, cum toties ab hoc munere sim impeditus. Quæ enim futura sunt, ut sint, necessarium est. Cùm enim multos libros scripserim, ut etiam in libello de Libris proprijs, solùm de libris his atque de Subtilitate, ut eos conscriberem sum admonitus. Quòd si quis dicat & succedētia etiam esse necessaria, ut'q eueniant cogi, quamobrem diuinationem nihil profuturam. Respondemus, talia necessariò successura, non simpliciter, sed quia præcedentia sciuntur. Sicut quod Lucullus futurus esset felix, quia diuitias maximas paraturus. At de hoc abundè in Hecatoncephalo dictum est. Nunc de his tantùm dixisse sufficiat. Verùm quæ & qualia sint adhibenda ad diuinationem, non est præsentis negocij tractare, sed ad librum secretorum pertinet. Dicentur tamen & aliqua inferius. An uerò impij & dolosi diuinationis participes esse possint, dubitandum est; uidetur autem quòd sic. Nam & Caiphas & Sylla

Author per somnũ monitus ut libros de Rerum uarietate cōscriberet.

Impij ex Deo diuinare non possunt.

Sylla diuinarunt. Quomodo igitur improbis commune aliquid cum Deo esse potest? Verùm (ut dixi) duplex est diuinatio: de bono, hoc Dei munus est, nec improbis conuenire potest: & de malo, hoc Deo non conuenit, sed fit tamen cœlo medio & ab intellectu regente. Quòd ergo malorum est, nequaquam ad Deum pertinere potest: quod autem bonorum, etiam ad malos.

Socratis dęmonium.

Cæterùm nec temerè, nec frequenter, nec paruis de rebus, nec bis de eadem re, nec nisi coactus, ac consultò, ad diuinãdum accedes, statum proprium prius moderatus. Vnde nil mirum est, Socratem dicere solitũ quòd dæmonium haberet: diuinare enim poterat semper, cùm animam haberet à sceleribus ac perturbationibus mundam, corpus autem sobrium à cibis.

Vtrum aũt ut cibi quidam perturbant mentem & à diuinatione auertunt, uelut cepe, caules, lentes, fabæ, uinum: ita alij eam purgent & ad diuinationem præparent, non satis mihi compertum est. Medicamenta quidẽ ut helleborus, & agaricus, nihil prohibet: ciborum quoq; usum, ut ad reliqua, ita ad hæc conducere posse existimo.

Coruorum multitudo maximè ignoti generis, excidiũ urbis significat.

Verùm cùm de ostentis agendum sit, forsan quis meritò dubitabit, quoniã cùm quæ eueniunt, à proprijs causis pendeant, non poterit quod futurum est ex ostenti causis pendere, neque ex ipso ostento dignosci aut præuideri. Velut si coruorum multitudo maximè ignoti generis appareat, uelisq; ex ea excidium urbis præsagire, oportet excidium urbis ex causa illa pendere, quæ coruos eò transuolare impulit. Clariore etiam utar exemplo, si biceps uitulus impotentiam dominationis significat, quomodo id infortunium ex uituli bicipitis causa pendere poterit, cùm propriam habeat? Et maximè cùm philosophi fateantur hoc monstrum

strum ex materiæ impedimento atq; naturæ errore contingere. Dicimus ergo, non ex materiæ inepta mole id contingere, sed ex motu inordinato hæc fieri, qui à causis contrarijs peruertitur: neq; enim solùm impedimentum facit monstrum, sed naturalem tantùm processum impedit: ut in fœtibus abortus, in motibus animaliũ, abigat à consueto loco. Videtur ergo causa Deus aliquis, id est, anima cœli, dæmone lõgè nobilior atq; potentior, ministerq; altissimi. Et ut impedimẽta ex minimis in minimis uelut uitulo, ita in mediocrib. ex mediocribus uelut in ciuitate, quæ impedimẽta sunt Deorũ atq; maxima: nõ sibi aduersantiũ (hoc enim nephas) sed diuerso ordine operantium, ut hæc inferiora numinis uim illam per multos gradus ab altissimo immissam, haud plenè & liberaliter excipiant: atq; per illam more solito seruentur. Quamobrem & hæc post ingentia peccata sequi solent: nam ab eadem numinis diminutione, afflatus & flagitia exuberant, & destituta inferior natura periclitatur. Sũt peccata atq; flagitia, contemptus altissimi, peruersio omnis iusti, extrema socordia, superbia cùm in nostris uiribus confidimus, seditioq; quæ perfidiæ iuncta est. Cur uerò hæc nõ semper? in Arcanis edocuimus. Vnum nunc sat sit, semper hæc euenire, id est nũquam non euenire: at si semper ita intelligas, quasi statim à scelere, si semper hæc euenirent, necessariò nunquam euenirent, quòd sibi ipsi repugnat: nullum igitur ostentum inane, sed paruitas lapsus à naturali ordine, aut tarditas euentus, frustrationis opinionem iniicere frequenter solent. Verùm hæc disputatio minimè huic loco necessaria est.

Cur humana periclitentur.

OSTEN-